

بیتاب علم

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق اسلامی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی کرامت انسان به مثابه قاعده فقهی

استاد راهنما:

دکتر مجید وزیری

پژوهشگر:

محجوبه عابدی

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به:

آنانی که در راه حفظ کرامت انسانی گریانه جان دادند.

و تقدیم به برادر شهیدم

پدر و مادر دلسوزم

و همسر مهربانم

مشکر و قدردانی از:

استاد بزرگوار جناب آقای دکتر وزیري که بنده را در انتخاب موضوع راهنمایی و تشویق کردند و همواره در چگونگی

تدوین و جمع آوری و نحوه نگارش مطالب یاری نمودند کمال مشکر و سپاس را دارد.

و همچنین از خانواده ام بخاطر تحمل زحمات کمال مشکر را دارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **محبوبه عابدی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی **۹۱۰۵۹۵۶۳** در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی که در تاریخ **۹۳/۶/۱۰** از پایان نامه خود تحت عنوان: **بررسی کرامت انسان به مثابه قاعده فقهی**

با کسب نمره **۲۰** و درجه **عالی** دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۳/۶/۱۰

دانشجوی کارشناسی ارشد محجوبه عابدی از پایان نامه خود دفاع نموده وبا نمره ۲۰ بحروف

بیستتمام و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۲۲۰۰۹
عنوان پایان نامه: بررسی کرامت انسان به مثابه قاعده فقهی		
نام و نام خانوادگی دانشجو: محجوبه عابدی	شماره دانشجویی: ۹۱۰۵۹۵۶۵۳	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۲/۱۲/۲۵
رشته تحصیلی: فقه و حقوق اسلامی	استاد /استادان راهنما: دکتر مجید وزیری	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۳/۶/۱۰
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>کرامت ذاتی انسان آن نوع شرافت و حیثیتی است که تمامی انسانها به جهت انسان بودن با توجه به شأن و توانایی تعقل، قدرت انتخاب، آزادی اراده و اختیار و وجه نفخه الهی، به طور فطری و یکسان از آن برخوردارند و لذا پژوهشگران دینی این حق را اعطائی از جانب خداوند و از حقوق فطری و خلقی می دانند.</p> <p>در این تحقیق هدف ارائه یک نگاه جدیدی به موضوع کرامت است و آن طرح مباحث کرامت به مثابه قاعده فقهی بعنوان یک قاعده عام و فراگیر چون "قاعده لا ضرر" می باشد. با توجه به مفهوم و مبانی نظری کرامت انسان، جریان شکل گیری قاعده، بیان ادله، آثار فقهی و حقوقی و مصادیق کرامت در این پژوهش به نتایج زیر می توان دست یافت:</p> <p>۱- کرامت انسان امری ذاتی و غیر قابل انفکاک بوده و انسانیت انسان قائم به آن است.</p> <p>۲- اندیشه کرامت انسانی، تنها محصول عواطف و احساسات بشری نبوده، بلکه دارای پشتوانه های بسیار مهم دینی، عقلی، فلسفی و مورد تأیید و تأکید علماء و اندیشمندان می باشد.</p> <p>۳- کرامت ذاتی انسان بما هو انسان اقتضا دارد که باید بین جرم و جزا تناسب باشد و لحاظ کردن هویت و شخصیت بزه کار و بزه دیده در این امر معقول و منطقی است.</p> <p>۴- کرامت انسان صرفاً یک موضوع عقلی و اخلاقی نیست، بلکه می تواند به حوزه فقه و حقوق وارد و در غالب یک قاعده ی فقهی عام و فراگیر در جریان استنباط احکام فقهی مطرح شود.</p> <p>۵- در این تحقیق تلاش شد که با استناد به ادله و تفاسیر و نظر اندیشمندان یک قاعده فقهی ارائه شود به این عبارت که: هر انسانی از کرامت برخوردار است مگر دلیل خاصی موجب سلب کرامت شود. ((کلُّ انسانٍ کریم الا ما خرجَ باً للدلیل))</p> <p>واژگان کلیدی: انسان، کرامت، قاعده، فقه، حق</p>		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول کلیات
۲	بخش اول: طرح تحقیق
۲	۱-۱-۱ بیان مسئله
۳	۱-۱-۲ اهمیت موضوع
۳	انتخاب این موضوع ناشی از عوامل زیر بوده است:
۳	۱-۱-۳ اهداف تحقیق
۴	۱-۱-۴ انگیزه انتخاب موضوع
۴	۱-۱-۵ سوالات تحقیق:
۴	۱-۱-۶ فرضیه تحقیق
۵	۱-۱-۷ روش تحقیق:
۶	۱-۱-۸ پیشینه تحقیق و سابقه پژوهش
۷	بخش دوم: واژه شناسی
۷	۱-۲-۱ واژه کرامت
۷	۱-۲-۱-۱ کرامت در کتب لغت:
۹	۱-۲-۱-۲ کرامت در قرآن
۱۱	۱-۲-۱-۳ کرامت در اصطلاح
۱۱	مقدمه
۱۲	۲-۲-۱ واژه فقه
۱۲	۱-۲-۲-۱ فقه در لغت:
۱۳	۲-۲-۲-۱ در اصطلاح
۱۳	۲-۲-۳ فقه در فرهنگ قرآنی

- ۱۴-۲-۲-۱) فقه در لسان مشرعه..... ۱۴
- ۱۴-۲-۲-۱) فقه در لسان معصومان..... ۱۴
- ۱۵-۲-۲-۱) فقه در اصطلاح اصولیان و فقیهان..... ۱۵
- ۱۶-۲-۱) واژه قاعده..... ۱۶
- ۱۶-۳-۲-۱) در لغت..... ۱۶
- ۱۶-۲-۲-۱) در اصطلاح..... ۱۶
- ۱۷-۳-۲-۱) تعریف قاعده فقهی..... ۱۷
- ۱۸-۳-۲-۱) اقسام قاعده فقهی:..... ۱۸
- ۲۰-۳-۲-۱) تفاوت قاعده فقهی بامسئله فقهی..... ۲۰
- ۲۰-۳-۲-۱) تفاوت قاعده فقهی با قاعده اصولی..... ۲۰
- ۲۱-۳-۲-۱) نقش قواعد فقه و ویژگی های آن "..... ۲۱
- ۲۲-۲-۱) واژه انسان..... ۲۲
- ۲۵-۲-۱) مفهوم حق..... ۲۵
- ۲۵-۲-۱) معنای لغوی..... ۲۵
- ۲۶-۲-۱) مفهوم حق در قرآن..... ۲۶
- ۲۶-۲-۱) تعریف فقهی از حق..... ۲۶
- ۲۷-۲-۱) اقسام حق..... ۲۷
- ۲۸-۲-۱) اقسام حق به اعتبار متعلق آن عبارتند از:..... ۲۸
- ۲۸-۲-۱) ویژگیهای این حقوق..... ۲۸
- ۲۹-۲-۱) کرامت در مقام حق یا حکم..... ۲۹
- ۳۱-۳-۱) بخش سوم: روند تاریخی کرامت در جوامع و ادیان..... ۳۱
- ۳۱-۳-۱) مقدمه..... ۳۱
- ۳۱-۳-۱) کرامت در مسیحیت..... ۳۱

۳۳ ۱-۳-۲) کرامت در یهودیت
۳۳ ۱-۲-۳-۱) انسان در تعلیمات یهود
۳۴ ۱-۲-۳-۲) زندگی اجتماعی
۳۵ ۱-۳-۳-۱) کرامت در غرب
۳۵ ۱-۳-۳-۱) یونان
۳۵ ۱-۳-۳-۲) قرون وسطی
۳۶ ۱-۳-۳-۳) رنسانس
۳۸ فصل دوم ماهیت شناسی کرامت
۳۹ بخش اول : مبانی نظری کرامت انسان
۳۹ مقدمه
۳۹ ۲-۱-۱) نظریه حقوق طبیعی (فطری)
۴۰ ۲-۱-۲) نظریه اصالت فرد (فردگرایی)
۴۱ ۲-۱-۳) نظریه خود مختاری اخلاقی "کانت"
۴۲ ۲-۱-۴) نظریه کرامت مبتنی بر وحی
۴۵ بخش دوم : کرامت انسان نزد اندیشمندان اسلامی
۴۵ ۲-۲-۱) کرامت در اندیشه ملاصدرا
۴۶ ۲-۲-۲) علامه جعفری (ره) :
۴۸ ۲-۲-۳) نظریه آیت الله جوادی آملی مدظله العالی
۴۹ ۲-۲-۴) نظر علامه طباطبایی (ره)
۵۰ ۲-۲-۵) نظر شهید مطهری (ره)
۵۱ بخش سوم : انواع کرامت
۵۱ ۲-۳-۱) کرامت ذاتی :
۵۱ مقدمه

۵۲ ۲-۳-۱-۱) توضیحی درباره کلمه ذاتی
۵۴ ۲-۳-۲) مبانی ذاتی بودن کرامت انسان
۵۴ ۲-۳-۲) کرامت اکتسابی
۵۵ ۲-۳-۱) ویژگیهای کرامت اکتسابی
۵۶ ۲-۳-۴) رابطه فطرت و کرامت
۵۸ ۲-۳-۵) منشأ کرامت انسان
۶۰ فصل سوم کرامت به مثابه قاعده فقهی
۶۱ مقدمه
۶۱ بخش اول
۶۱ ۳-۱) روند شکل گیری قاعده فقهی
۶۳ ۳-۲) فرضیه های قاعده کرامت
۶۸ ۳-۲-۱) قواعد موافق
۷۵ ۳-۲-۲) قواعد به ظاهر معارض با قاعده کرامت
۷۷ ۳-۴) برخی از آثار فقهی و حقوقی کرامت انسان
۸۲ ۳-۴-۱) حق حیات بهینه
۸۲ ۳-۴-۲) حق داشتن عقیده و دین
۸۳ ۳-۵) پیامدهای توجه به کرامت انسان
۸۵ فصل چهارم ادله مشروعیت قاعده کرامت
۸۶ مقدمه
۸۶ ۴-۱) قرآن
۸۷ ۴-۱-۱) تفاسیر شیعه
۸۹ ۴-۱-۲) تفاسیر اهل سنت
۹۱ ۴-۲) سنت

۹۱روایات (۱-۲-۴)
۹۱باب حریت انسان (۱-۲-۴)
۹۳باب احیاء اراضی (۲-۲-۴)
۹۴باب ازدواج و متعه اهل کتاب: (۳-۲-۴)
۹۵باب فحاشی به اهل ذمه : (۴-۲-۴)
۹۶برخورد با اسیران (۵-۲-۴)
۹۸سیره معصومین علیهم السلام (۲-۲-۴)
۱۰۰عقل (۳-۴)
۱۰۳کرامت انسان و آراء فقها (فتاوا) (۴-۴)
۱۰۳مقدمه
۱۱۱فصل پنجم موارد و مصادیق قاعده کرامت (ایجابی، سلبی)
۱۱۲مقدمه
۱۱۲بخش اول :
۱۱۲(۱-۵) لوازم کرامت انسان عبارت از:
۱۱۳بخش دوم :
۱۱۳(۲-۵) موانع کرامت انسان
۱۱۳(۱-۱-۵) حق حیات
۱۱۴(۲-۱-۵) حق آزادی
۱۱۵(۳-۱-۵) آزادی بیان
۱۱۶(۲-۵) موانع کرامت
۱۱۷(۱-۲-۵) استبداد و استبدادزدگی
۱۱۸(۲-۲-۵) حاکمیت طاغوت
۱۱۸(۳-۲-۵) آسیب رسانی به حیثیت اجتماعی افراد

۱۱۸.....	۴-۲-۵) نابرابری و تبعیض
۱۱۹.....	۵-۲-۵) مسئله برداری
۱۲۰.....	۶-۲-۵) سقط جنین
۱۲۲.....	۷-۲-۵) نسبت ناروا به افراد
۱۲۲.....	۸-۲-۵) خودکشی
۱۲۳.....	۹-۲-۵) اوتانازی یا قتل ترحمی
۱۲۴.....	فصل ششم اشکالات یا شبهات در موضوع کرامت
۱۲۵.....	۱-۶) تناسب کیفر با جرم و مجرم
۱۲۹.....	۲-۶) حکم ارتداد
۱۳۱.....	۳-۶) حجاب بانوان
۱۳۳.....	نتیجه گیری و پیشنهادها:
۱۳۷.....	فهرست منابع

فصل اول کلیات

بخش اول: طرح تحقیق

۱-۱-۱ بیان مسئله

کرامت انسان در طول تاریخ در مباحث اخلاق، فلسفه و در اسلام در تفاسیر قرآن مورد بحث و کاوش قرار گرفته است. اما این بحث در دوران معاصر، بدلیل وضع حقوق بشر و هم چنین حقوق بشر اسلامی در جهان اسلام طرح مجدد شده و در میان اندیشمندان موجب تالیف کتب و مقالات زیادی شده است که در این میان اختلاف نظرهایی هم وجود دارد.

اما آنچه می تواند از زیرساختارهای کرامت انسانی قرارگیرد فهم طبیعی بودن آن براساس حقوق طبیعی و فطری انسانی است، اما می تواند از زیرساختارهای کرامت قرارگیرد زیرا نیازهای انسانی برای بشر، تولید کننده حق خواهد بود البته نه به معنای فلسفی آن. لذا پژوهشگران دینی این حق را اعطایی از جانب خداوند تبارک و تعالی می دانند که از جمله حقوق فطری- خلقی طبقه بندی شده و زائیده آن می باشد.

با توجه به تحقیقات انجام شده از زاویه نگاه اندیشمندان، کرامت انسانی در معانی متعددی مثل: ذاتی، اکتسابی، اقتضایی، اعطایی، اجتماعی و عرفی طبقه بندی شده است، اما اساس آن بر حقوق فطری الهی یا حقوق طبیعی خلقی بنا شده است که این تقسیمات بر اساس مذاهب و مکاتب، متفاوت می باشد و معانی دیگری هم قابل تصور است که از جمله طرح کرامت بعنوان یک قاعده فقهی می تواند مطرح بشود و مجرای جریان حکم قراربگیرد مثل قاعده لاضرر، عسر و حرج و اضطرار. آنچه مد نظر در مقام تحقیق و بیان است همین معنای اخیر خواهد بود، یعنی کرامت انسان را به عنوان یک قاعده فقهی مورد بحث و بررسی قراردهیم.

۱-۱-۲) اهمیت موضوع

انتخاب این موضوع ناشی از عوامل زیر بوده است:

۱- تلاش برای بررسی و درک و شناخت بیشتر بحث کرامت انسان و تعامل رویکرد ما و دیدگاههای مختلف نسبت به این بحث و رفع ابهام و یافت پاسخ برای سئوالات موجود در خصوص موضوع کرامت خواهد بود.

۲- مطالعه کتب و مقالات گوناگون درباره کرامت، اهمیت قاعده فقهی کرامت را برای تمرکز مباحث، در محلی واحد، نشان می دهد که زمینه را برای تعلیم و تعلم آسان فراهم می نماید، که شاید سبب رشد مباحث فقهی مرتبط به کرامت، و تجمیع اصول و فروع مخالف و موافق باشد. که در ضمن گستره ابواب فقهی کرامت، تطبیق جزئیات را با قاعده سهل تر خواهد کرد.

۲- وجود بحث های مشترک انسانی در فلسفه غرب و اسلام درباره ارزش ذاتی انسان و وجود حقوق ثابت و مسلم به مقتضای شأن انسان از آن جهت که انسان است از جمله: حق حیات، حق آزادی، حق شهروندی و ... حقوق دیگری که زندگی اجتماعی هر فردی با آن ارتباط دارد، و این حقوق وقتی حفظ خواهند شد که اصل کرامت صاحب حق، مورد توجه قرار گیرد. بنابراین، حفظ حقوق انسان در سایه حفظ کرامت انسان است. وجود این مسائل و اهمیت موضوع سبب تبیین و تحلیل این مهم و در نهایت اثبات اینکه، کرامت می تواند به عنوان قاعده فقهی در کنار سایر قواعد مطرح و حتی به لحاظ اهمیت از جمله قواعد حاکم مثل: قاعده لاضرر و نفی عسرو حرج مطرح بشود

۱-۱-۳) اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق بررسی کرامت انسان به مثابه قاعده فقهی است، که برای رسیدن به این هدف ضرورت دارد که ارتباط معنادار بین آیات قرآن و قواعد فقهی در بعد کرامت بررسی شده و در این راستا انواع کرامت و ارتباط آن با فقه مطرح بشود. بر اساس این هدف فراهم نمودن زمینه های تولید یک قاعده فقهی ضروری می باشد. در نهایت بیان آثار فقهی قاعده کرامت بر زندگی فردی و اجتماعی انسان و مقایسه فتاوی فقهی و ارتباط آنها با کرامت انسان از جمله اهداف ماست.

۱-۱-۴ انگیزه انتخاب موضوع

- ۱- علاقمندی به موضوع مطرح شده .
- ۲- وجود بحث های مشترک در خصوص کرامت انسان در اسلام و غرب .
- ۳- برداشت های متفاوت و متنوع از موضوع کرامت .
- ۴- تقسیم بندی کرامت به انواع: ذاتی، اکتسابی، اقتضائی، الهی، انسانی، عرفی، اجتماعی و...
- ۵- وجود تناقض ها و سوء رفتارها با انسان امروز در دنیای به ظاهر متمدن که همه مدعی حفظ حقوق بشر هستند. در جای جای این جهان انسان از آن جهت که انسان است نگرسته نمی شود بلکه به جرم تفاوت در عقاید دینی و مذهبی به قربانگاه رفته، و روزانه هزاران انسان با کرامت در سایه حکومت صاحبان قدرت و ثروت به مسلخ برده می شوند.
- ۶- انگیزه برای ساخت قاعده فقهی کرامت این بوده است که بتوان بدین وسیله شمول و گستره بکار گیری کرامت را توسعه داده و جزئیات و فروع به آسانی به آن قاعده ارجاع داده شود.

۱-۱-۵ سوالات تحقیق :

- ۱- دلالت معنایی کرامت در قرآن چیست؟
- ۲- ماهیت و مبانی کرامت کدامند؟
- ۳- کرامت ذاتی و اکتسابی کدامند و چه ارتباطی با هم دارند؟ و آیا قابلیت سلب دارند یا نه؟
- ۴- سیر تحول معنایی کرامت در فقه چگونه بوده است؟
- ۵- آیا امکان تولید قاعده فقهی کرامت وجود دارد؟
- ۶- ادله مشروعیت قاعده کرامت و موارد کاربرد آن در فقه کدامند؟

۱-۱-۶ فرضیه تحقیق

- فرضیه ۱ : کرامت در قرآن معنای ارزشمندی و ارجمندی دارد، و هر موجودی که این وصف در مورد آن بکار رفته است، دلالت بر بزرگواری و فرزانی آن دارد.
- فرضیه ۲: مفهوم کرامت واجد عناصری از ویژگیهای انسانی است که او را از سایر موجودات متمایز می کند، مثل توانایی تعقل، اراده، اختیار و خلاقیت. گرچه به نظر می رسد اصل وجود

آدمی برای کرامت او کافی است، و سایر مفاهیم از دلایل و لوازم کرامت هستند، که ماهیت کرامت را تبیین می کنند.

فرضیه ۳: کرامت ذاتی وصفی است که از حین خلقت به همراه انسان است ولی کرامت اکتسابی به اراده و اختیار انسان است. تقسیم به ذاتی و اکتسابی، تقسیمی است نزد بعضی از اندیشمندان معاصر، که در سلب اکتسابی به طور عموم نظر موافق دارند، ولی در سلب ذاتی مناقشه وجود دارد.

فرضیه ۴: در گستره ابواب فقه با مفاهیمی چون عدم فحاشی، احترام، حفظ حرمت و آبرو مواجه هستیم، که به طور ضمنی به کرامت اشاره دارند و در سایر ابواب فقهی هم از جمله: باب عتق و تدبیر و طهارت اهل کتاب در جریان این تحول فقهی به این مهم پرداخته شده است.

فرضیه ۵: به دلیل وجود آیات و روایاتی که دلالت بر کرامت و ارزشمندی انسان بدون لحاظ رنگ و نژاد و دین دارد، امکان ساخت یک قاعده فقهی را ممکن می نماید.

فرضیه ۶: برای مشروعیت بخشیدن به قاعده فقهی به مستندات و أدله نیاز داریم که در این مهم عبارت است از: قرآن، سنت، عقل و نظرات فقها، که با اثبات قاعده کرامت به لحاظ فقهی و حقوقی تحولی در جریان زندگی فردی و اجتماعی انسان اتفاق خواهد افتاد که در جای خود بحث خواهد شد.

۷-۱-۱) روش تحقیق :

در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از روش کتابخانه ای و مطالعه و فیش برداری از کتب و مقالات و منابعی مانند قرآن، نهج البلاغه، کتب فقهی، تفسیری، پایان نامه ... استفاده شده است و برای بررسی مطالب مورد مطالعه و استنتاج آنها از روش تحلیلی، نظری و تحلیل محتوا استفاده شده است.

۱-۱-۸) پیشینه تحقیق و سابقه پژوهش

انسان شناسی یکی از مقوله های بنیادین اندیشه معاصر است. هم چنین یکی از مباحث مهم در حوزه انسان شناسی بحث از کرامت انسان است، که در میان مکاتب گوناگون الهی و بشری رویکردهای متفاوتی را موجب گردیده است.

در مورد کرامت تاکنون کتب و مقالات مختلفی تدوین و تالیف شده که بخشی از آنها در تبیین کرامت و حقوق بشر و بیان تفاوت دیدگاه اسلام و غرب به مقوله حقوق بشر پرداخته است، از جمله: کتاب رسائل فقهی علامه جعفری (ره)، کرامت در قرآن علامه جوادی آملی (حفظه الله تعالی) که موضوع کرامت را با استناد به آیات قرآنی تبیین و تفسیر کرده اند و کتابهای دیگر که ارتباط کرامت با حقوق کیفری را مورد مذاقه و بررسی قرار داده و نقش آن را در تبیین مجازات و برخوردهای کیفری نشان داده است مثل: کتاب کرامت انسان در حقوق کیفری، و کتابهایی که کرامت را از دیدگاه فلاسفه غرب و شرق مورد ارزیابی قرار داده است که نوعی گزارش تطبیقی را ارائه داده است و همچنین مجموعه مقالاتی که کرامت را در دیدگاه رهبر کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی (ره) تبیین کرده است که در یک مجموعه چند جلدی تحت عنوان اصول و مبانی کرامت نامگذاری شده است.

کتاب کرامت انسان در قرآن که در بردارنده و گزارشگر مفهوم کرامت در آیات قرآن است، تفاسیر معاصر و غیر معاصر را کنار هم قرارداده و نگاه قرآن را در مورد کرامت بررسی و توضیح داده است. در نهایت، کتب و مقالاتی که دست به تبیین فقهی کرامت زده اند مثل: کرامت انسان در فقه و حقوق اسلامی و منابع دیگری که مستقیم و غیر مستقیم به این مهم پرداخته اند.

اما آنچه که این نوشتار در پی آن بوده و احساس شده که جای خالی آن مشهود است و تلاش می شود تا یک تبیین درست و آشکار از موضوع ارائه شود که هم جنبه نوگرایی و جدید بودن آن ظاهر باشد و هم تبیین متفاوت با آثار و نوشته های موجود داشته باشد و آن موضوع "کرامت انسان به مثابه قاعده فقهی است"

حاصل این تلاش می تواند به مستنبط در مقام تولید یک قضیه و قاعده کلی کمک نماید تا بتواند با تمسک به آن هم جزئیات فقهی را حل و هم به گونه ای یک اصل حاکم همچون قاعده لاضرر

بعضی از مباحث استنباطی را حل و اصلاح کند بطوری که در جریان زندگی فردی و اجتماعی انسان، که همواره کرامت او نادیده یا تحدید می شود، این قاعده کاربرد عملی داشته باشد.

بخش دوم: واژه شناسی

۱-۲-۱) واژه کرامت

- در لغت

- در قرآن

- در اصطلاح

۱-۲-۱-۱) کرامت در کتب لغت :

با بررسی کتب لغت، کرامت در معانی زیادی بکار رفته است اما در همه آنها معنای شرافت و بزرگی لحاظ گردیده بطوریکه این معنی مندک در همه صیغه های آن شده است، که با اندک توجهی می توان بدین معنی پی برد. آنچه در پی می آید برای بدست آوردن همین نکته در کتب لغت است:

در کتاب " لسان العرب " ذیل ماده "کرم" عباراتی بیان شده است که:

- کریم کسی یا چیزی است که دارنده انواع مظاهر خیر و شرف و فضائل باشد.

- معنای کرم نقیض و عکس لوم به معنای پستی می باشد می تواند در خود شخص باشد بدون آنکه آباء و اجداد او در نظر گرفته شود.

- کرامت اسم است و برای مصدر اکرام بکار می رود و شخص مکرم کسی است که نزد همه اکرام و احترام گردد. (ابن منظور، لسان العرب، ۱۴۱۴ ق، ج ۱۲، ص ۵۱۰)

- به گفته فراهیدی در العین «کرامت» اسمی است از اکرام که به جای آن به کار می رود، مانند طاعت که به جای اطاعت به کار می رود. (فراهیدی، العین، ج ۵، ص ۳۶۸)

- ابن فارس در معجم مقاییس اللغه ذیل واژه «کرم» می گوید:

أصل صحیح له بابان، شَرَفَ فی الشَّیْءِ فی نَفْسِهِ أَوْ شَرَفَ فی خُلُقٍ مِنَ الاخْلَاقِ. یقالُ رَجُلٌ کَرِیمٌ وَ قُرْسٌ کَرِیمٌ وَ نَبَاتٌ کَرِیمٌ. کَرَمَ السَّحَابُ أَتَى بِالغَیْثِ وَ أَرْضٌ مَکْرَمَةٌ لِلنَّبَاتِ إِذَا کَانَتْ جَیدَةً النَّبَاتِ. ترجمه: اصل لغت "کرم" صحیح است و برای آن دو معنا ذکر شده است. معنای اول کرم به چیزی